

Sygn. akt I CK 132/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. F. i A. F.

przeciwko Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Skarbowego w T. i Ministrowi Skarbu Państwa o odszkodowanie, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 13 lipca 2005 r., kasacji powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 28 października 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w T. z dnia 12 maja 2004 r. sygn. akt I C (...) i sprawę przekazuje temu Sądowi do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowie A. F. i W. F. domagali się zasądzenia od Skarbu Państwa Ministra Skarbu Państwa i Naczelnika Urzędu Skarbowego w T. kwoty 2.769.367 zł tytułem zwrotu równowartości mienia należącego do ich ojca K. F., które zostało przejęte przez Skarb Państwa. Jako podstawę prawną żądania wskazali art. 10 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za

działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm. – dalej jako ustawa).

W uzasadnieniu żądania podali, że wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w K. z dnia 12 czerwca 1948 r. K. F. został skazany na karę śmierci i przepadek mienia, a jego rewizja od tego wyroku została pozostawiona bez uwzględnienia postanowieniem Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 26 lipca 1948 r. Wyrokiem z dnia 7 marca 1991 r. Sąd Najwyższy uniewinnił K. F. od przypisanych mu czynów.

Sąd Okręgowy w T., wyrokiem z dnia 19 maja 2004 r. oddalił powództwo w oparciu o następujące ustalenia.

Wskazany wyrok z dnia 7 marca 1991 r. Sąd Najwyższy zmienił powołane wcześniej orzeczenia w odniesieniu do K. F. przez jego uniewinnienie, jednak już wcześniej, na skutek rewizji nadzwyczajnej, zostały one uchylone wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1959 r., którym jednocześnie przypisano K. F. czyn zakwalifikowany jako przestępstwa przywłaszczenia i zaboru w celu przywłaszczenia mienia na szkodę Skarbu Państwa, i skazano go na karę ośmiu lat więzienia z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadkiem mienia. Powodowie nie wykazali aby wyrok ten został zmieniony lub uchylony. Przepadkiem na rzecz Skarbu Państwa zostało objęte mienie Zakładów „T.(...)” sp. z o.o. w K., położone na terenie T.. Nieruchomość jest obecnie podzielona na szereg działek będących w użytkowaniu wieczystym lub własności osób trzecich. K. F. miał w spółce „T.(...)” 295 udziałów na 300. Zmarł on 17 marca 1965 r., a powodowie są jego spadkobiercami do ¼ cz. każde z nich.

U podstaw oddalenia powództwa legło ustalenie odnośnie do ponownego orzeczenia kary przepadku mienia wyrokiem z 1959 r., w następstwie którego mienie należące do spółki T.(...) jest obecnie własnością Skarbu Państwa, brak zatem podstaw do przyznania powodom odszkodowania.

W apelacji powodowie zarzucali naruszenie art. 11 w zw. z art. 10 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. przez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy K. F. został ostatecznie uniewinniony i twierdzili, iż bez znaczenia jest fakt skazania go za ten sam czyn w 1959 r. i orzeczenia nim przepadku mienia, ponieważ jego proces ostatecznie zakończył się wyrokiem uniewinniającym. Nadto podnosili naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów w zakresie oceny dowodów z dokumentów określających poprzedni i obecny stan prawny przejętego przez Skarb Państwa mienia.

Sąd Apelacyjny w ustosunkowaniu się do apelacji powodów stwierdził, że powodowie wywodząc dochodzone roszczenie z przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. nie wykazali istnienia wobec K. F. orzeczenia objętego działaniem regulacji jej art. 10, wiążącego odpowiedzialność Skarbu Państwa ze stwierdzeniem nieważności orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Wyrok Sądu Najwyższego z 1991 r. pozbawił bowiem skuteczności orzeczoną wyrokiem z 1948 r. karę przepadku mienia, jednak nie zostało dowiedzione, by stwierdzona została nieważność, orzekającego ją ponownie wyroku z 1959 r., do którego nie odnosi się wyrok uniewinniający Sądu Najwyższego. Wskazał, że regulacja prawna, która według powodów uzasadnia ich powództwo, ma szczególny charakter i nie może być stosowana rozszerzająco. Przepisy ustawy mają odpowiednie zastosowanie do osób, w stosunku do których zapadł wyrok uniewinniający, ale tylko wówczas, gdy zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia (art. 11 ust. 1 ustawy). K. F. skazany zaś został w 1959 r. za przestępstwo kryminalne, przy czym jak wynika to z uzasadnienia uniewinniającego go wyroku Sądu Najwyższego, motywem jego postępowania nie było wyrządzenie szkody ustrojowi gospodarczemu Państwa, a jedynie chęć osiągnięcia korzyści majątkowej w interesie firmy, której był współwłaścicielem.

Z powyższych względów zaskarżonym obecnie wyrokiem z dnia 28 października 2004 r. oddalił apelację.

W kasacji od wyroku Sądu Apelacyjnego powodowie zarzucili w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego naruszenie art. 10 ustawy, który nie ma zastosowania do następców prawnych K. F., oraz art. 405 k.c. przez jego niezastosowanie. Nadto podnieśli zarzuty naruszenia przepisów postępowania: art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolne uznanie, iż w wyniku zmiany wyroku z 1948 r. Sąd Najwyższy wyrokiem z 1991 r. „zmienił wyrok nieistniejący” w sytuacji, gdy Sąd Najwyższy uniewinnił K. F. od zarzucanych czynów, których dotyczył jeden proces karny, a nadto przez uznanie, że w przypadku uniewinnienia istnieje dawna kara dodatkowa przepadku mienia, oraz art. 316 § 1 k.p.c. przez nieuwzględnienie stanu sprawy z chwili orzekania, poprzez zanegowanie skutków wyroku z Sądu Najwyższego z 1991 r., a przyjęcie skuteczności wyroku z 1959 r.

Wnosili o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania S.A.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na tle sformułowanych w kasacji zarzutów powstaje w pierwszej kolejności potrzeba rozważenia co było treścią powództwa w którym powodowie domagali się od sądu udzielenia im ochrony prawnej w stosunku do pozwanego. Rozstrzygnięcie o tym wymaga uwzględnienia obu jego elementów tj. zarówno żądania, zawierającego rezultat stanu faktycznego przedstawionego przez powodów, jak i służącego konkretyzacji samego żądania jego uzasadnienia. Wymóg przytoczenia w pozwie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie określa art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. Kwalifikacja prawna tego stanu faktycznego należy do sądu (da mihi factum, dabo tibi ius). Kodeks postępowania cywilnego nie wymaga substancjonowania stanu faktycznego dyspozycji określonych norm, powoda nie mogą zatem obciążać skutki powołania wadliwej podstawy prawnej żądania. Sąd nie jest związany wskazaną przez powoda podstawą prawną roszczenia, przeciwnie, sąd jest obowiązany rozpatrzyć sprawę wszechstronnie i wziąć pod rozwagę wszystkie przepisy prawne, które powinny być zastosowane w rozważanym przypadku.

Konfrontacja podstawy faktycznej wniesionego powództwa z nieadekwatną do niego, wskazaną przez powodów podstawą prawną żądania uzasadnia ocenę o wadliwym jej powołaniu. W tej sytuacji niezależnie od poglądu powodów na te kwestię, rzeczą sądu było, po rozważeniu przepisów prawnych, które powinny być zastosowane stwierdzić, czy podstawa faktyczna powództwa uzasadnia zasądzenie świadczenia.

W tym stanie rzeczy stanowisko Sądu Apelacyjnego, który zaakceptował wyrok Sądu pierwszej instancji, rozstrzygający o żądaniu powodów na podstawie art. 10 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. zasadnie spotkało się z zarzutem jego naruszenia.

W ramach przyjętej podstawy prawnej rozstrzygnięcia pozbawione są doniosłości prawnej, wyrażającej się wpływem na jego treść, zarzuty oparte na drugiej podstawie kasacyjnej kwestionujące stanowisko zaskarżonego wyroku odnośnie do skutków prawnych wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1991 r. uniewinniającego K. F., dla orzeczonej wyrokiem tego Sądu z dnia 7 września 1959 r. kary przepadku mienia. Najdalej idącą przesłanką oddalenia roszczenia powodów było bowiem stwierdzenie braku przesłanek z art. 1 ustawy, które muszą być spełnione dla jej zastosowania także w stosunku do osób w stosunku do których zapadł wyrok uniewinniający. Celem ustawy - jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny, jest naprawienie krzywd i szkód osobom, które w warunkach w niej określonych poniosły je w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Przepis art. 1 ust. 1 ustawy określa w pierwszym rzędzie przedmiotowe kryterium decyzji o unieważnieniu orzeczenia w postaci ustalenia,

że zarzucany lub przypisany czyn był związany z działalnością na rzecz niepodległego Państwa Polskiego. Kryterium to stanowi punkt wyjścia dla oceny żądania odszkodowania. Przesłanka ta, co nie jest kwestionowane przez skarżących, nie została w okolicznościach sprawy spełniona, twierdzeń takich powodowie nigdy nie podnosili.

Podzielić przy tym należy ocenę Sądu Apelacyjnego, iż uniewinniający K. F. wyrok Sądu Najwyższego nie odnosi się do czynów przypisanych mu jako przestępstwa z art. 43 § 1 i 49 § 2 mkk w wyroku Sądu Najwyższego z 1959 r., ani też nie zostało dowiedzione, że wyrok ten został uchylony lub zmieniony, albo stwierdzono jego nieważność. Powodowie nie twierdzili także, że podjęli starania o jego kasację (art. 521 k.p.k.).

Znaczenie tej kwestii dla rozstrzygnięcia o zasadności żądania powodów może być jednak ocenione, po dokonaniu jego ponownej kwalifikacji prawnej.

Z tych przyczyn, na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98), orzeczono jak w sentencji.